

NORGES BYGDEKVINNELAGS
VALGPAKKE
TIL STORTINGSVALGET 2025

Tema:
Beredskap

innhold

4

TEMA 1:
Inkludering
og mangfold

1 2

INSPIRASJON:
Matkurs med
justiskomiteen

1 4

TEMA 2:
Praktisk mat-
kunnskap

2 0

TEMA 3:
Gratis skole-
måltid

Eidsvoll Bygdekvinnelag er et av mange bygdekvinnelag som gjennom aktiviteter og kurs formidler hvordan man kan lage mat fra bunnen av og hvorfor det er så viktig at vi produserer mest mulig av maten vår lokalt. Her fra arrangementet Mening, Mat og Mot på Minne gård i 2024. Fr.v: Cesilie Aurbakken (Norges Bygdekvinnelag), Inger Sofie Rønsen Guttulsrud og Unni Tømte (Eidsvoll Bygdekvinnelag) og Anne Irene Myhr (Norges Bygdekvinnelag) Foto: Joakim Lystad.

Beredskap - vårt hovedtema i årets valg

Beredskap er det overordnede temaet for våre politiske saker i årets stortingsvalg.

Viktigheten av beredskap blir stadig mer aktuell i en verden med klimaendringer og ekstremvær, krig, polarisering og et geopolitisk landskap i stadig raskere endring.

Verden synes mer ustabil enn på flere tiår. Da er det desto viktigere å finne tilbake til den stabile forankringen i lokalsamfunnene og den jordnære kunnskapen som bygdekvinnelaget har jobbet med å dele til alle tider: Kunnskapen som

gjør oss robuste og beredte i usikre tider.

Vi mener at den beste investeringen vi kan gjøre for framtiden er å bygge gode lokalmiljø hvor vi i størst mulig grad klarer oss selv. Det handler både om å skape trygge, sosiale fellesskap hvor alle er inkludert, om å bygge gode matvaner og god folkehelse, og om å styrke våre praktiske kunnskaper - særlig knyttet til mat og råvarer. Reisen maten tar, fra jorden, til kjøkkenet og til sist til matbordet eller turbålet vi samles rundt, har alltid stått i fokus for Norges Bygdekvinnelag. Denne

kunnskapen må bli et lim for beredskapsarbeidet vårt slik at vi som samfunn står bedre rustet.

I forbindelse med årets stortingsvalg ser vi fram til at våre lokallag landet rundt setter sitt eget preg på valgkampen gjennom å løfte bygdekvinnelagets saker. Fram mot høsten skal vi hjelpe politikerne å forstå viktigheten av inkluderende lokalsamfunn, gode matvaner og praktisk matkunnskap for totalberedskapen vår. La dere inspirere - og lykke til med det politiske arbeidet!

*Styret og administrasjonen i
Norges Bygdekvinnelag*

Norges Bygdekvinnelag

post@bygdekvinnelaget.no
www.bygdekvinnelaget.no
Telefon 22 05 48 15
Besøksadresse Hollendergata 5
Postadresse Postboks 9358
Grønland, 0135 Oslo

Understreket brødtekst inneholder
lenker som er klikkbare i digital
versjon.

Inkludering og mangfold

Lørdag 18. januar gikk startskuddet for Friluftsåret 2025 og Bygdekvinnelagets prosjekt «Friluftsglede og inkludering». Nittedal og Hakadal Bygdekvinnelag tok utfordringen og inviterte mange flotte, engasjerte og dyktige kvinner til tur på denne dagen da hele Norge fyrte opp bål ute. Dette prosjektet er en god anledning til å arbeide med inkludering, mangfold og beredskap opp mot stortingsvalget 2025. Foto: Sosan Asgari Mollestad.

Trygge lokalsamfunn – bygda skal være et godt sted å bo for alle

Norge er et flerkulturelt land. Frivilligheten kan være en ressurs for å lykkes med integrering i langt større grad enn i dag. Derfor mener vi i Norges Bygdekvinnelag at frivillig sektor må synliggjøres i integreringsloven.

Det er sentralt for oss at alle skal ha like muligheter, rettigheter og plikter til å delta i samfunnet. Det gjør lokalsamfunn tryggere og sterkere med

mer mangfoldig kunnskap, meninger, kultur og tradisjoner.

Frivilligheten i Norge spiller en viktig rolle for demokratiet og velferdssamfunnet. Sektoren er en viktig aktør i arbeidet med å bygge fellesskap, og kan ha en rolle som brobygger. Det kan åpne veien inn i arbeidslivet.

Norges Bygdekvinnelag har god erfaring med å inkludere kvinner med innvandrerbakgrunn. Disse kvinnene har

lavest deltakelse i arbeidslivet, og er derfor en viktig målgruppe for inkluderingsarbeidet. Lykkes vi med bedre integrering av kvinnene, styrkes også deres familier, for ikke å snakke om hele det norske samfunnet.

Et sterkere og mer forpliktende samarbeid mellom det offentlige, private og frivilligheten kan bli en viktig nøkkel for å lykkes.

Norges Bygdekvinnelags krav:

Frivillig sektors rolle må synliggjøres i integreringsloven.

- o Kommunen pålegges å skaffe oversikt over frivillige organisasjoner lokalt som vil være et godt supplement til kommunens lovpålagte oppgaver knyttet til integreringsinnsatsen (§50 om samarbeid og samordning).
- o Kommunene må gjennom utlysning invitere til forpliktende og økonomisk funderte ordninger for langsiktig samarbeid.

Integreringsloven

Integreringsloven (2024) har som formål å integrere utlendinger i det norske samfunnet gjennom å legge til rette for at de får gode norskkunnskaper og kunnskap om norsk samfunnsliv.

I integreringsloven er ikke frivillighetens rolle nevnt, kun det ansvaret offentlig og privat sektor har i arbeidet med integrering.

Forslag til virkemidler for å realisere formålet og som bygger opp under kravet:

o Det må legges til rette for langsiktige samarbeidsavtaler mellom kommunene og frivilligheten for en helhetlig integreringsinnsats.

o Det økonomiske grunnlaget til frivillige organisasjoner som engasjerer seg aktivt i inkluderingsarbeidet, må sikres.

o Kommuner og fylkeskommuner bør signere Frivillighet Norges inkluderings- og mangfoldsplakat.

o Kommunene bør utvikle og iverksette en helhetlig frivillighetspolitikk som gir grunnlag for en aktiv og voksende frivillig sektor. Grunnlaget bør bygge på

«Ikke-offentlige aktører kan på ulike måter tilføre merverdi i introduksjonsprogrammet. Ikke-offentlige aktører kan supplere programmet med tilbud som ikke er lovpålagte, men nødvendige, f.eks. inkludering i lokalsamfunn, språktrening og nettverksbygging som kan gi jobb. Samarbeid med kommersielle aktører, frivillige aktører og sosiale entreprenører kan gi et mer arbeidsrettet program.»

NORCE Samfunnsforskning (2019): «Samarbeid mellom offentlig, privat og frivillig sektor i gjennomføringen av introduksjonsprogrammet.»

EN GOD INTEGRERING ER VIKTIG FORDI:

1. Innvandrere må få bidra med sin kompetanse
2. Vi trenger arbeidskraft
3. Det forebygger utenforskap og en voksende kriminalitet
4. Det trykker gode lokalsamfunn som tjener alle
5. Et godt og flerkulturelt Norge må bygge på likeverd, demokratiske verdier, likestilling og gjensidig respekt

Foto: Sosan Asgari Mollestad.

Fakta og tall

Innvandrere utgjør en økende andel av befolkningen. Ved inngangen til 2023 bodde det 877.000 innvandrere fra 223 land i Norge, viser statistikk fra SSB.

Statistisk sentralbyrå (SSB) definerer innvandrere som personer som har innvandret. Definisjonen omfatter all innvandring, også arbeidsinnvandrere fra Sverige, flyktninger fra Ukraina eller studenter fra Kina.

Fullskalainvasjonen i Ukraina bidro til den største flyktningstrømmen i Europa etter andre verdenskrig. Mange ukrainere fikk midlertidig kollektiv beskyttelse i Norge fra 2022. Antall innvandringer var rekordstort dette året. I dag utgjør polakker den største gruppen, fulgt av innvandrere fra Litauen og Ukraina. SSB deler befolkningen i Norge i tre: Innvandrere (16 prosent), norskfødte med innvandrerforeldre (3,9 prosent) og øvrige (80,1 prosent). Statistikken viser at antall norskfødte med innvandrerforeldre øker mest.

Norskfødte med innvandrerforeldre består av svært mange unge. I 2023 var 75 prosent under 20 år. Bosetting i hele landet

Det bor innvandrere i alle landets kommuner. Spredningen mellom kommunene er stor. I Oslo er andelen 26 prosent. I andre kommuner, som Råde er den på

20, mens Stjørdal har 9,3 prosent (viser et tilfeldig utplukk fra SSBs tall fra 2023).

Utvikling fremover
Antall innvandrere forventes å vokse fra 880.000 i dag til 1.2 millioner i 2060. Norskfødte av innvandrerforeldre er estimert til å være rundt 440.000 i 2060, mot 215.000 i dag. 27 prosent av oss vil være innvandrere eller norskfødte med innvandrerforeldre i 2060.

Inkludering

Utenforskap er en stor utfordring. I frivilligheten er det aller viktigste å skape et sosialt fellesskap som er raust og har plass til alle. Et fellesskap for tilhørighet og engasjement. Likeverd og inkludering er grunnleggende. Det betyr at alle mennesker har samme verdi uansett bakgrunn. Inkludering handler om at alle skal ha like muligheter for deltagelse, ansvar og medbestemmelse.

Mangfold

Mangfold er definert som variert og sammensatt. Kulturelt mangfold betyr at det er en variert sammensetting av personer med ulike kulturelle bakgrunner. Mangfold og inkludering henger sammen. Gjennom vårt aktive inkluderingsarbeid involveres kvinner med ulik bakgrunn, kompetanse, kultur og tradisjoner. Dette bidrar til å styrke mangfoldet i samfunnet.

Tilhørighet og stedsidentitet

Innvandrerens stedstilhørighet er ofte svak. Bolyst og stedstilhørighet påvirkes av holdninger og praksiser til innvandring og integrering der de bor.

De fleste innvandrere bosatt i distrikts-Norge er mellom 24 og 49 år. Barnefamilier dominerer. Norges Bygdekvinnelags erfaring med nettverksbygging og kompetanseheving blant minoritetskvinner er at en bieffekt kan være at vi styrker dem i deres foreldrerolle.

Foreldre er de viktigste i barn og unges liv. Godt foreldreskap er avgjørende for å skape et godt oppvekstmiljø. Familiens ressurser avgjør i stor grad hvordan den fungerer.

Foresattes sosiale og økonomiske betingelser er viktig for å skape trygge rammer for barns oppvekst. Det å falle utenfor på grunn av økonomiske og sosiale ressurser kan være ekstra vanskelig i et samfunn som er preget av forventninger om å lykkes på mange arenaer.

Trygge og aktive foreldre med sterk tilknytning til lokalsamfunnet, vil også påvirke barnas stedstilhørighet og styrke muligheten for at de deltar i lokale aktiviteter og tilbud.

Norges Bygdekvinnelags erfaring

Mange kommuner mangler kompetanse i inkluderingsarbeid. Da kan det være utfordrende å ivareta tilflyttere på en god måte. Samtidig har vi sett at der bygdekvinnelag har bygget allianser med andre lokale frivillige organisasjoner og kommunale instanser, har det bidratt til gode synergier. Det har skapt merverdi og effektivisert integreringsarbeidet.

I vår innsats for inkludering er det et overordnet mål å utvikle kvaliteten på opplæringstilbudet til nye landskvinner. Det styrker kvinnes muligheter i yrkeslivet. Et målrettet og godt strukturert samarbeid sikrer bedre kvalitet

på kompetansegivende tilbud. Det sikrer ressurser for at planlagte tilbud og tiltak blir gjennomført.

Inkludering av innvandrere i arbeidslivet er en mangesidig utfordring. I dag er arbeidet med inkludering og sysselsetting av innvandrere lite samkjørt. Mange innvandrere kan oppleve at det er utfordrende å få brukt sin kompetanse i arbeidsmarkedet. Samarbeid mellom ulike sektorer bidrar til en mer helhetlig inkluderingsinnsats. Det kan styrke muligheten på arbeidsmarkedet for innvandrere.

Målgruppen

Målgruppen for inkluderingsarbeidet er tilflyttere med en annen kulturell bakgrunn enn norsk. De kan ha kommet til Norge av ulike årsaker. De kan for eksempel være flyktninger, arbeidsinnvandrere eller del av familiegjenforening. Både første- og andregenerasjons innvandrere er i målgruppen, som også favner bredt med ulike kulturelle bakgrunn, ulike utfordringer og ulike kjennskap til den norske kulturen.

Frivillighetens rolle

Frivillige organisasjoner er en viktig arena for inkludering og en bærebjelke i gode og trygge lokalsamfunn. Innenfor frivilligheten er det ulike møteplasser. Der møtes folk på tvers av sosiale ulikheter. Det bidrar til å skape gjensidig tillit og sosiale nettverk.

Pilotprosjektet

Sammen for inkludering

Norges Bygdekvinnelag har nylig gjennomført pilotprosjektet «Sammen for inkludering» (2022–2024).

Formålet var å øke mulighetene for innvandrerkvinnenes deltakelse i samfunnet og arbeidslivet med utgangspunkt i vår erfaring med inkludering og kompetansebygging.

Prosjektet skulle prøve ut og evaluere ulike modeller for et mer varig og formalisert samarbeid mellom

frivillige organisasjoner og myndigheter lokalt.

Lokallagene gjennomførte kurs og aktiviteter som del av det kommunale opplæringstilbudet. Erfaringene er at der lokale bygdekvinnelag har bygget allianser med kommunale instanser og andre frivillige organisasjoner, har det bidratt til gode synergier og godt integreringsarbeid.

Samarbeidet bidro til synliggjøring av frivillighetens viktige rolle i

arbeid med inkludering.

Eksempler på samarbeidsavtaler

Resultatene fra prosjektet Sammen for inkludering viser at bruk av avtaler mellom frivilligheten og myndighetene lokalt, kan være et godt verktøy i arbeidet for gode og inkluderende lokalsamfunn. Prosjektet viser også at avtalene må tilpasses lokale forhold og frivillighetens ressurser på stedet.

Eksempel 1:

Frogn kommune og Frogn Bygdekvinnelag

Det ble undertegnet en samarbeidsavtale mellom Frogn Bygdekvinnelag og Frogn kommune ved NAV Flyktnings-tjenesten i 2023.

Frogn Bygdekvinnelag sto for kurs og aktiviteter for kvinner med minoritetsbakgrunn som falt utenfor det ordinære kommunale opplæringstilbudet i 2023–2024 som et supplement til, eller en del av introduksjonsprogrammet.

Flyktnings-tjenesten valgte ut deltagerne. Aktivitetene omfattet tilbud som ikke er lovpålagte, som for eksempel inkludering i lokalsamfunn, språktrening og nettverksbygging.

Samarbeidet ble forsterket i 2024 da kommunen mottok mange ukrainske flyktninger. Våren 2024 sto mange av dem uten tilgang på introduksjonsprogrammer og grunnleggende norskopplæring. I samarbeid med kommunen og andre lokale aktører, gjennomførte Frogn Bygdekvinnelag flere aktiviteter hvor deltagere fikk mulighet til å bli kjent med sitt lokalmiljø, lære grunnleggende norsk og etablere nettverk som et ledd i en god og rask inkludering av nyankomne flyktninger.

Eksempel 2:

Suldal kommune og Sand Bygdekvinnelag

Det ble undertegnet en samarbeidsavtale mellom Sand Bygdekvinnelag og Suldal kommune ved kulturavdelingen, Intro og Voksenopplæringen i tillegg til Frivilligsentralen.

Sand Bygdekvinnelag gjennomførte ulike aktiviteter for kvinner med minoritetsbakgrunn.

Suldal kommune bidro med fri bruk av kommunale lokaler til møter og et hageområde til aktiviteter. Kommunen informerte og rekrutterte nyankomne flyktninger til tilbudet.

Sand Bygdekvinnelag gjennomført et stort hageprosjekt, demokratikurs og kurs i tradisjonsmat. Aktivitetene i løpet av 2023–2024 har inkludert mange kvinner med minoritetsbakgrunn og deres familier, styrket deres tilhørighet til lokalsamfunnet, skapt mulighet for opplevelse av mestring, bidratt til bedre kjennskap til det norske samfunnet, kulturkompetanse og språktrening.

Forslag til tiltak

Inviter politikere gjennom partiene – helst listekandidater, men gjerne også fylkespolitikere, ansatte i fylkeskommunen, ansvarlige i kommunen og andre til en aktivitet som kan bidra til god integrering sammen med Bygdekvinnelaget.

I 2025 er det Friluftslivets år og mange lokallag vil delta med aktiviteter gjennom prosjektet «Friluftsglede og inkludering». Det kan være en fin ramme for å invitere og fortelle politikere hvor viktig frivilligheten er for å skape gode og trygge lokalsamfunn for alle.

Arrangementet kan gjøres av distriktslaget, gjerne sammen med et lokallag, eller av et lokallag alene.

Inviter regionale og lokale aviser.

Om avisen(e) ikke kommer, så ta bilder av og skriv om Bygdekvinnelagets engasjement og forslag til hvordan frivilligheten kan styrke inkluderingen.

Vedlegg:

Utklipp fra Meld. St. 17 (2023–2024) Om integreringsspolitikken: Stille krav og stille opp

«...Innvandringen til Norge skaper både muligheter og utfordringer. Innvandrere og barna deres er viktige ressurser i samfunnet. Et mangfold av mennesker med ulik bakgrunn, kompetanse og erfaringer beriker samfunnet og kan bidra til innovasjon og verdiskaping. Innvandring kan gi økonomisk vekst og utvikling, ikke minst ved å bidra med ressurser i deler av arbeidsmarkedet. Høy innvandring, særlig gjennom 2010-tallet, har vært en viktig bidragsyter til befolkningsvekst i Norge, særlig i de minst sentrale kommunene.

Samtidig som innvandringen har mange positive sider, er det også utfordringer. Flertallet av innvandrerne er i arbeid, men likevel er det for mange som ikke kommer i jobb eller som faller ut av arbeidslivet for tidlig. Lav utdanning og svake norskferdigheter er med på å gjøre det vanskelig

HVEM BESTEMMER HVA?

Sentrale myndigheter

Stortinget vedtar lover (integreringsloven) og gjeldende politikk.

Fylkeskommunen

Fylkeskommunen er ansvarlig for det regionale integreringsarbeidet og må oppfordres til å sikre et tettere og gjensidig samarbeid med frivilligheten.

Kommunen

Kommunen er ansvarlig for tidlig kvalifisering gjennom introduksjonsprogrammet og opplæring i norsk og samfunnskunnskap og må oppfordres til å sikre et tettere samarbeid med frivilligheten gjennom forpliktende avtaler.

for mange innvandrere å komme godt inn i samfunnet. En særlig høy andel kvinner og personer med bakgrunn fra enkelte land står utenfor arbeidslivet. Diskriminering utgjør i tillegg et betydelig hinder for tilgangen til arbeid. Selv med utdanning fra Norge og formelle kvalifikasjoner på plass er det en risiko for å bli stående utenfor.

God integrering er avhengig av den enkeltes innsats. Samtidig må systemene rundt legges godt til rette. Integreringen avhenger også av at lokalsamfunnene stiller opp – naboer, arbeidsgivere, kolleger og frivillighet. Da må tjenestene være tilpasset slik at de er tilgjengelige og av like god kvalitet for alle brukere. Dersom samarbeidet mellom sektorer ikke fungerer, kan det forsinke integreringen.

Slik kan det gjøres!

Politikerne fikk lære om kunnskap om bruk av våre matressurser, teknikker og metoder i matlagingen som sylting, safting, bake brød, fermentering, bruk av hele dyret og dyrking i hager og parseller. Kunnskap som er viktig i arbeidet for økt matberedskap. Her ser du Ragnhild Male Hartviksen (Ap) og Ingunn Foss (H) baker potetlomper. Foto: Helle Cecilie Berger.

Norges Bygdekvinnelag og Frogn Bygdekvinnelag inviterte justis- og beredskapskomiteen på kurs for å vise hvorfor praktisk matkunnskap er viktig i et beredskapsperspektiv.

Politisk påvirkningsarbeid kan gjøres enkelt og lystbetont. Det fikk stortingspolitikkerne i justis- og beredskapskomiteen merke da de ble invitert til beredskapskurs i matlaging hos bygdekvinnelaget i Landbrukets hus i Oslo.

Det var Norges Bygdekvinnelag som hadde stått for invitasjonen av politikerne, mens Frogn Bygdekvinnelag stod for det praktiske opplegget. Politikerne fikk lære å lage mat på bål og øve seg i praktiske matkunnskaper som kommer godt med dersom strømmen er borte og verken

kjøleskap eller komfyr fungerer.

- Vi fikk ideen etter å ha vært på høring i Stortinget. En av politikerne nevnte for oss at hun syntes det hadde vært kjekt å delta på et kurs, og da hev vi oss rundt og begynte å planlegge, forteller generalsekretær Cesilie Aurbakken.

Gjør det dere er flinke på! Aurbakken er opptatt av at det å arbeide med politisk påvirkning ikke trenger å være skummelt eller vanskelig.

- Politikere er mennesker som alle andre, og de fleste synes det er hyggelig å bli invitert med på

kurs og aktiviteter. I stedet for å be om å komme på et møte på rådhuset, hva med at dere i lokallaget tar regien og inviterer politikerne deres til en aktivitet hvor dere er på hjemmebane?

Aurbakken avslutter med å si at det å arbeide for politisk gjennomslag kan være både gøy og givende.

- Våg å tenke litt utenfor boksen og gjøre ting på deres egen måte! Kanskje får dere noen nye politiske alliansepartnere og finner muligheter for samarbeid som dere ikke hadde tenkt på?

Å lage mat sammen er en god arena for å snakke med politikerne om beredskap, trygge lokalsamfunn og inkludering. Foto: Helle Cecilie Berger.

Mat kan brukes til så mangt!

Et tips til det politiske arbeidet er å la mat være en rød tråd for aktivitetene dere planlegger. Enten det er å lage mat i naturen for å snakke om viktigheten av friluftsliv i inkluderingsarbeidet, å samles til et felles måltid på den lokale skolen for å snakke om gratis skolemåltid, eller å ha et beredskapskurs for å vise viktigheten av praktisk matkunnskap, kan maten og måltidene være en aktiviteten som binder det hele sammen.

En blid matentusiast og leder av Justiskomiteen, Helge Andre Njåstad (Frp), forsøker seg på surdeigsbrød med oppskrift og læremestere fra Frogn Bygdekvinnelag. Foto: Cesilie Aurbakken.

Etter en herlig elggryte på bål ble det servert varm og god kaffe fra Guatemala til politikerne. Sanna Røhr, nestleder i Norges Bygdekvinnelag og leder av Frogn Bygdekvinnelag Jorun Henriksen. Foto: Cesilie Aurbakken.

Fornøyde politikere på kurs. Ragnhild Male Hartviksen (Ap) og Helge Andre Njåstad (Frp). Foto: Helle Cecilie Berger.

Tysnes Bygdekvinne­lag holder tradisjons­matkurs for barn gjennom Tradisjons­matskolen. En viktig motivasjon er å lære nye generasjoner hvordan de lager mat fra bunnen av med lokal råvarer. Foto: Ole Skaten.

Praktisk matkunnskap må styrkes

Praktisk matkunnskap er under press. Stadig færre kan lage mat fra bunnen av med norske næringsrike råvarer. Derfor mener vi i Norges Bygdekvinne­lag at faget «mat og helse» trenger et skikkelig løft.

I dag står faget under sterkt press. Det skyldes blant annet mangel på kompetanse hos lærerne. Faget prioriteres ikke tilstrekkelig. Det er synd. Vi

snakker om et av elevenes favorittfag. Læreplanene er gode og mat og helsekunnskap er viktig for folkehelsen. Kompetansen elevene sitter igjen med er viktig for vår beredskap.

Mat og helse er faget med færrest timer i skoleløpet. Det er kun tilgodesett med 2,5 prosent av skolens totale timetall fra 1. til 10. trinn.

I løpet av ti år på grunnskolen får elevene med andre ord kun

undervisning tilsvarende 197 klokke­timer i mat og helse. Tenk at det å lære barna å ha et sunt og balansert kosthold, er faget med færrest timer i skolen.

Norges Bygdekvinne­lag mener at faget mat og helse må gis et viktig og sårt tiltrent løft med økt kompetanse hos lærerne og flere undervisningstimer.

Norges Bygdekvinne­lags krav:

- o Det må innføres kompetansekrav for lærere som underviser i faget mat og helse
- o Det må innføres flere undervisningstimer i faget mat og helse

FAGET MAT OG HELSE MÅ PRIORITERES FORDI:

1. Det er viktig for folkehelsen
2. Faget når alle barn
3. Lærere med mer utdannelse i faget har høyere kvalitet på læringen
4. Kun 44 prosent av lærerne har utdannelse i faget
5. Det er viktig for beredskapen

Folkehelse

Usunt kosthold er en av ti store folkehelseutfordringer i Norge. Det står i regjeringens rapport «Effektive kostholdstiltak, 2024». Vi har ikke greid å stoppe økningen i fedme og diabetes. Det er nedgang i forbruk av frukt, bær og fisk. Ifølge rapporten trengs det mer kraftfulle tiltak for å stoppe den negative kostholdsutviklingen.

I faget mat og helse lærer barn og unge om sunn mat og gode vaner. Det kan forebygge livsstilsykdommer som fedme, diabetes type 2 og hjerte- og karsykdommer. I 2016 ble den samfunnsøkonomiske kostnaden ved at folk ikke fulgte kostrådene anslått

til 154 milliarder kroner årlig. Det tilsvarer 200 milliarder kroner årlig i dagens kroneverdi. Et løft for faget mat og helse er økonomisk lønnsomt i tillegg til gevinsten av en allment bedret folkehelse.

Norges Bygdekvinnelag mener endring i folkehelseutviklingen best kan startes gjennom å satse på barn og unge. Det er dokumentert at gode kostholdsvaner som etableres i barne- og ungdomsårene, har stor betydning for helsen resten av livet.

Faget mat og helse vil være et viktig verktøy for å forebygge den negative trenden i kostholdet i Norge.

Fakta og tall

Kompetanse i skolen

Bare fire av ti lærere som underviser i mat og helse, har formell kompetanse i faget. På ungdomstrinnet har halvparten av lærerne formell kompetanse i faget. Slik er tilstanden, viser den vitenskapelige artikkelen «Differences in formal education among Norwegian Home Economics teachers», 2020 fra Universitetet i Agder.

De konkrete tallene er:

- 44 prosent av lærerne i studiet hadde formell utdanning i faget mat og helse.
- 49 prosent av lærerne på ungdomsskolen hadde formell mat og helseutdanning.

I læreplanen står det at elevene skal lære å reflektere kritisk rundt mat og måltid gjennom en kombinasjon av praktisk og teoretisk undervisning. Målet er at elevene skal få kunnskap, ferdigheter og holdninger som bidrar til bedre kosthold og helse.

Det er en sammenheng mellom lærernes kvalifikasjoner og elevenes utbytte. Ifølge den vitenskapelige publikasjonen «Mat og helsefaget i dagens skole», fant Marthe Bottolfs at lærere med høy kompetanse i faget i større grad har en kvalitativ bedre undervisning. Det omfatter valg av retter, lærestoff, helse og overvekt.

Lærere med lav kompetanse underviser i mindre grad i tråd med kompetansemålene, tar mindre hensyn til kostrådene, bruker mindre tid på teori og tar i mindre grad opp tema som overvekt og fedme i undervisningen.

I den samme publikasjonen konkluderes det med at faget er populært hos elevene, både blant de faglig sterke og svake, og kan være med på å rekruttere til yrkesfaglige studieretninger.

Kompetente lærere må gis riktige rammebetingelser. Det kan sikres ved å gi faget større plass og tydeligere prioritering. Det handler om antall timer og utstyr. Praktisk matkunnskap fordrer tilrettelegging gjennom godt utstyrte kjøkken og riktige råvarer.

Matberedskap

God matberedskap forutsetter at folk har kunnskap om å lage næringsrik mat med lokale råvarer.

Barn og unge må lære å gjøre opplyste matvalg og lage mat med riktig næring. Om det skulle oppstå en krise må de kunne å lage næringsrik mat uten strøm. Vi må sikre kunnskap om å lagre mat på forsvarlige måter slik at maten har god holdbarhet. Undervisningsopplegget må sikre at

elevene lærer om ulike typer næringsrik mat som kan langtidslagres i beredskapslager. Elevene må lære å oppbevare mat når det ikke er strøm i kjøleskap eller fryser.

Nasjonale kostråd

I 2024 ble kostrådene i Norge fornyet. Syv nye råd ble presentert under Arendalsuka i august. Da uttrykte divisjonsdirektør for folkehelse og forebygging i Helsedirektoratet, Linda Granlund, en bekymring for utviklingen i matvanene hos den norske befolkning og at det er behov for sterkere virkemidler.

Det er ikke nok med gode kostråd. Folk må også kjenne rådene. Skal vi lykkes med å implementere kostrådene, mener vi praktisk matkunnskap i skolen bør prioriteres.

Å styrke mat og helsefaget med flere timer, mer ressurser og lærere med fagkompetanse, vil være et godt tiltak for å motivere og inspirere elever til å forstå viktigheten av kostrådene og følge dem.

Å tilegne seg gode matvaner, må starte i ung alder. En av nøklene for å lykkes er å satse mer på faget mat og helse i skolen.

Elin Albrigtsen er en av bygdekvinnelagets dyktige matekspertar og er aktiv bidragsyter i tradisjonsmatkurs i Akkarfjord Bygdekvinnelag. Foto Silje Dagslott.

Forslag til tiltak: *Inviter til matkurs!*

Inviter politikere gjennom partiene – helst listekandidater, men gjerne også andre, ansatte i fylkeskommunen og skoleledere til matkurs. Arrangementet kan legges til en skole som er opptatt av å styrke faget mat og helse.

Å lage mat sammen er en fin anledning til å få frem hvorfor mat og helse i skolen er viktig, og hva politikerne kan og vil gjøre for å styrke faget.

Inviter regionale og lokale aviser. Om avisen(e) ikke kommer, ta bilder og skriv om kurset og hvorfor Bygdekvinnelaget engasjerer seg. Krydre gjerne med oppskrifter og hvorfor valg av ingredienser er viktige (næringsinnhold og lokalt).

Tiltaket kan gjøres av distriktslaget, gjerne sammen med et lokallag, eller av et lokallag alene. Er det andre organisasjoner i kommunen som er opptatt av å styrke mat og helse i skolen, så som organisasjonen Mat og helse i skolen, Geitmyra kultursenter for barn, nasjonalforeningen for folkehelse eller andre, kan det være lurt å ta et felles initiativ. Det kan gi større oppmerksomhet og gjennomslag.

Mange lokale bygdekvinnelag bidrar til praktisk matkunnskap i våre skoler. Namdalseid Bygdekvinnelag deler praktisk matkunnskap når de hvert år koker kjøttsuppe sammen med 9. klassingene på Namdalseid skole. Med på samarbeidet er også Namdalseid Bondelag. Kjøtt og grønnsaker er produsert lokalt. Foto: Namdalseid Bygdekvinnelag.

DETTE MÅ MYNDIGHETENE GJØRE:

Sentrale myndigheter:

Stortinget må bidra til at det kommer inn et kompetansekrav til lærere som underviser i faget «mat og helse». Vårt forslag er at det settes krav om 30 studiepoeng for lærere som underviser fra 1. til 7. klasse, og 60 studiepoeng for lærere som underviser fra 8. til 10. klasse.

Fylkeskommunen må:

- Tilby videregående opplæring i fagområdene mat og helse
- Sikre tilstrekkelig midler til undervisningen (råvarer og utstyr)
- Instruere skoleledelsen om å prioritere faget i sin skole/skolekrets

Kommunen må:

- Innføre tydelige kompetansekrav (i utlysning og ansettelser)
- Prioritere midler til innkjøp av råvarer og utstyr
- Instruere skoleledelsen om å prioritere faget på sin skole/skolekrets

Et gratis *skolemåltid*

Et gratis skolemåltid til alle barn og unge

Betydningen av et næringsrikt måltid i skoledagen er godt dokumentert. Det påvirker læring, skolemiljø, fellesskap, sosial utjevning og gode matvaner. Derfor mener vi i Norges Bygdekvinnelag at retten til gratis skolemåltid må lovfestes.

Vi lever i en dyrtid. Mange familier sliter økonomisk. I 2024 lever fremdeles mer enn 110.000 barn i Norge i fattigdom. Å ha tilgang til nok og næringsrik mat er en menneskerett. Retten til et skolemåltid vil være et godt tiltak for å oppfylle

denne retten for alle barn i Norge.

Mange kommuner i Norge ser verdien av et skolemåltid, men det blir ikke prioritert på grunn av svak økonomi i kommunen og strenge prioriteringer.

Norges Bygdekvinnelag har i flere år hatt et sterkt engasjement for innføring av et gratis skolemåltid. Det bygger på kunnskap. Betydningen er godt dokumentert. Å innføre et gratis skolemåltid for alle vil være et viktig folkehelseiltak.

ET GRATIS SKOLEMÅLTID ER VIKTIG FORDI:

1. Det styrker folkehelsen
2. Det bidrar til et godt skolemiljø
3. Det utjevner sosiale forskjeller
4. Det bidrar til at alle kan tilegne seg kunnskap
5. Det er med å sikre like muligheter for alle barn

Norges Bygdekvinnelags krav:

Retten til et gratis skolemåltid må lovfestes.

HURDALSPLATTFORMEN og Stortinget

Regjeringen har lovet at det gradvis skal innføres et daglig sunt og enkelt skolemåltid. Løftet er nedfelt i Hurdalsplattformen. Det er så langt ikke realisert selv om det er tilstrekkelig kunnskap og erfaring for å sette i gang.

Høsten 2024, nærmere bestemt den 13. september, la regjeringen frem Stortingsmelding 34 (2023-2024) om en mer praktisk skole. 27. november ble den behandlet og vedtatt i Stortinget.

Arbeiderpartiet, Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Rødt etablerte i Stortinget flertall for følgende:

«Stortinget ber Regjeringen legge frem en opptrappingsplan for innføring av et daglig sunt og enkelt skolemåltid for alle elever i grunnskolen, og komme tilbake i statsbudsjettet for 2026 med en plan for hvordan dette skal innføres.»

Flertallet viser til at regjeringen i stortingsmeldingen skriver at den har ambisjoner om å innføre et sunt og enkelt skolemåltid for å sikre bedre læring og trivsel i skolen. I meldingen

står det at skoler som har innført eller prøvd ut skolemåltid for elevene, har erfart at dette har hatt positive ringvirkninger både for læring og for skolemiljøet.

Forskning viser at elever som rapporterer at de er sultne når de kommer til skolen, presterer dårligere i naturfag og matematikk. Norge er ett av få land som ikke har skolemat. I meldingen pekes det på at våre naboland Finland og Sverige har hatt skolemåltid siden 1940-tallet, og at i flertallet av vestlige land får elevene et måltid i løpet av skoledagen.

Norges Bygdekvinnevalg mener at vedtaket i Stortinget må følges opp med følgende tiltak:

- Det må settes av midler årlig over statsbudsjettet slik at skoler som er «gryteklare», motiverte og har gode planer kan få mulighet til å søke om midler til oppstart på egen skole.
- Det må etableres en forpliktende og nasjonal plan for innføring og av et skolemåltid for alle barn og unge. Planen må inneholde ansvar for gjennomføring, eksempler på ulike lokale løsninger og næringsmessig kvalitet på måltidet, samt finansiering.

Fakta om skolemåltid

Folkehelseinstituttet har satt sammen en kunnskapsbase om effekten av et gratis skolemåltid. Grunnlaget er internasjonal forskningslitteratur. Det er samlet i rapporten «Effekten av et gratis skolemåltid» som ble lagt fram i 2023. Du kan lese hele rapporten her: [Effekten av et gratis skolemåltid - FHI](#)

Rapportens hovedbudskap er:

o Internasjonal forskningslitteratur viser positive effekter av gratis skolemåltid på deltakelse, kosthold, læring, fravær og vektutvikling (mindre overvekt), men det er usikkert om disse resultatene er overførbare til dagens norske forhold og kontekst.

o Effekten av gratis skolemåltid på deltakelsen gjelder deltakelse i skolematordninger som tidligere har vært behovsprøvd.

o Et tilbud om et gratis skolemåltid kan påvirke kostholdet i en positiv retning, avhengig av skolemåltidets kvalitet, innhold og elevenes preferanser.

o Et universelt gratis skolemåltid ville kunne bidra til å redusere sosiale forskjeller i kost-

holdet, avhengig av skolemåltidets kvalitet, innhold og elevenes deltakelse.

o Det er usikkert hvilken effekt et gratis skolemåltid vil ha på elevenes vektutvikling.

o Det er usikkert hvilken effekt et gratis skolemåltid vil ha på akademiske prestasjoner, læring, læringsmiljø og fravær.

o Det finnes få studier som sier noe om i hvilken grad et tilbud om gratis skolemåltid vil kunne bidra til et mer bærekraftig kosthold og eventuelt påvirke andre bærekraftsmål.

o Det er behov for nye studier av effekten av et gratis skolemåltid på ulike utfallsmål i høyinntektsland som Norge.

Et ekspertpanel bestående av 34 uavhengige norske eksperter innen ernæring og folkehelse har vurdert norsk politikk opp mot internasjonalt beste praksis når det gjelder å skape sunnere matomgivelser.

Panelet var spesielt opptatt av at det er et klart behov for økt innsats fra politikere. De etterlyser en bedre og mer samordnet ledelse når det gjelder ernæringspolitikk.

I 2020 la de fram 25 konkrete forslag til myndighetene. Det er en liste over hva myndighetene kan gjøre for å få nordmenn til å spise sunnere.

To anbefalinger de mener er gjennomførbare er:

1. Trappe opp innsatsen for sunn mat i barnehagen og skolen

2. Pålegge alle kommuner å tilby et enkelt skolemåltid

Du kan lese ekspertpanelets anbefaling her.

Helsedirektoratet anbefaler et gratis skolemåltid

Helsedirektoratet har sett på lønnsomheten av gratis skolemat. Direktoratet mener det kan være samfunnsøkonomisk lønnsomt. Havregrøt eller annen kornblanding tilberedt på skolen kommer best ut.

Direktoratet anbefaler en gradvis innføring.

– Hvis elevene tar med seg en del av de sunne lunsjvanene fra et gratis skolemåltid videre i livet,

kan et slikt tiltak gi betydelige helsegevinster på befolkningsnivå, sier divisjonsdirektør Linda Granlund i Helsedirektoratet.

Videre mener direktoratet at det er potensielle gevinster knyttet til trivsel, læring og utjevning av sosial ulikhet i helse.

NTB 06.02.2023

Helsedirektoratet anbefaler gratis skolemåltid.

Nyttig å vite om skolemåltid

- Opplæringsloven sier at alle elever i grunnskolen og videregående skoler har rett til et godt fysisk og psykososialt miljø som fremmer trivsel, helse og læring.
- I Sverige og i Finland er et gratis skolemåltid lovfestet.
- I Guatemala ble retten til skolemat for alle landets barn og unge lovfestet i 2017. Guatemala er et fattig land der store deler av befolkningen lider av underernæring. I tillegg til å sikre bedre ernæring og forebygge sult, sier loven at lokale produkter fra familiejordbruket skal prioriteres ved innkjøp av skolemat.

Skolemat i FN

På FNs toppmøte 25. september 2021 var skolemat tema.

Den internasjonale skolematkoalisjonens initiativ ble høsten 2021 støttet av FN-organisasjonene FAO, UNESCO, UNICEF, WHO og Verdens matvareprogram (WFP). Bak initiativet sto regjeringer og sivilsamfunn fra mer enn 60 land, deriblant Norges Bygdekvinnelag. Koalisjonen ble støttet av den norske regjeringen. Visjonen er å gi alle barn i nød en mulighet til å motta et næringsrikt måltid på skolen innen 2050.

For Norges Bygdekvinnelag er det viktig at norske myndigheter følger opp tilrådingen internasjonalt og nasjonalt, og at det er en sammenheng mellom FN-organisasjonenes råd og innføring av et skolemåltid i Norge.

Skolegrøt på Eidsvoll skole

Lærerne og elevene på Eidsvoll Verk skole er enige: Gratis skolemat er positivt og må bli et fast innslag. Etter skolematprosjektet til Eidsvoll Bygdekvinnelag ble elevene gladere og presterte bedre.

I september 2022 gjennomførte Eidsvoll Bygdekvinnelag et prøveprosjekt. De serverte gratis grøt til alle elevene på Eidsvoll Verk skole fire dager i uka. Grøten ble servert i ulike varianter med ulikt tilbehør. AgriAnalyse undersøkte effekten gjennom en spørreundersøkelse blant elever og lærere. Denne viste at

lærerne vurderte betydningen av skolefrokosten svært høyt både for læring og det sosiale miljøet. I tillegg virket skolefrokosten utjevne.

Et tankekors: Undersøkelsen avdekket at hver fjerde elev ofte kom på skolen uten å ha spist frokost. Dersom de samme elevene ikke har med matpakke, kan det bety at det er mange barn går gjennom hele skoledagen uten å spise.

Skolemåltid er beredskap

Innføring av et gratis skolemåltid basert på norske råvarer – og lokal matkultur handler også om å styrke beredskapen.

Det offentlige har stor påvirkning på lokal matproduksjon gjennom innkjøp. Hvis alle skoler blir pålagt å tilby et gratis skolemåltid basert på norske råvarer, kan det styrke etter-spørselen og matproduksjonen.

Maten og smakene vi blir vant til som barn, henger ofte med oss resten av livet. For å sikre et sunt og råvarebasert kosthold og mindre ultraprosessert og importert mat, er det viktig at dagens barn og unge får kjennskap til maten som kan dyrkes og produseres der de bor.

HVEM BESTEMMER HVA?

- Stortinget kan gjennom lov vedta at et gratis skolemåltid skal innføres og bli en rettighet for alle barn og unge i Norge.

- Kommuner og fylkeskommuner kan tilby skolemat på sine skoler, uavhengig av om retten til gratis skolemat er lovfestet.

Forslag til tiltak

- Inviter politikere gjennom partiene – helst listekandidater, men gjerne også fylkespolitikere, ansatte i fylkeskommunen/kommunen, skoleledelsen og andre ressurspersoner til et skolemåltid.

- Å dele et måltid er hyggelig. Rundt bordet kan tanker, fakta og ideer om skolemåltidet deles.

- Forbered spørsmål og del gjerne ut en liste med konkrete tips til gjennomføring og hva Bygdekvinnelaget mener er viktig når det skal innføres et skolemåltid.

- En prosjektor som viser norsktradisjonsmat.no på veggen, kan være lurt og

gi rom for å si noe om hva Bygdekvinnelaget kan bistå med.

- Er det skolematordning på en av skolene i ditt distrikt/din kommune, kan det være et egnet sted for å invitere til arrangementet.

- Tiltaket kan gjøres av distriktslaget, gjerne sammen med et lokallag eller av et lokallag alene.

- Inviter lokale og regionale aviser til å dekke det.

- Om avisen(e) ikke kommer, så ta bilder og skriv om møtet og hvorfor Bygdekvinnelaget engasjerer seg.

Lykke til med
beredskaps-
arbeidet!

www.bygdekvinnelaget.no